

1956-57

9

JUBILEJNA GLEDALIŠKA SEZONA
OB DVESTOLETNICI ROJSTVA
ANTONA TOMAŽA LINHARTA

Gledališki list Drame Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani. Lastnik in izdajatelj Slovensko narodno gledališče Ljubljana. Urednik Lojze Filipič. Osnutek za naslovno stran: Vladimir Rjavec. Izhaja za vsako premiero. Naslov uredništva: Ljubljana, Drama SNG, poštni predal 27. Naslov uprave: Glavno tajništvo SNG, Ljubljana, Cankarjeva 11. Tiska tiskarna Časopisno-založniškega podjetja »Slovenski poročevalec«, Ljubljana. Redakcija 9. številke XXXVI. letnika (sezona 1956-57) je bila zaključena 28. februarja, tisk pa je bil končan 22. marca 1957.

NOREC: BOLJŠI PAMETEN NO-
REC KOT NOR PAMETNJAK!
OLIVIJA: ODSTRANITE NORCA!
SHAKESPEARE: »KAR HOČETE«
I. DEJ., 5. PRIZOR.
(PREV. O. ŽUPANČIČ)

GLEDALIŠKI LIST
DRAME
SLOVENSKEGA
NARODNEGA GLEDALIŠČA
LJUBLJANA
ŠESTINTRIDESETI LETNIK
LINHARTOVA JUBILEJNA
SEZONA 1956-57 — ŠTEV. 9

JOHN BOYNTON PRIESTLEY
ODSTRANITE NORCA!
IN
35-LETNICA
UMETNIŠKEGA DELA-
IGRALCA
LOJZETA POTOKARJA

LINHARTOVA JUBILEJNA SEZONA 1956-57

OSMA PREMIERA
V JUBILEJNI SEZONI 1956-57

JOHN BOYTON PRIESTLEY

ODSTRANITE NORCA!

(TAKE THE FOOL AWAY!)

Igra v dveh dejanjih (štirih slikah)

Po rokopisni verziji dunajskega Burgtheatra prevedel

MATEJ ŠMALC

Režija in scena: ing. arch. **VIKTOR MOLKA**

Akad. slikar kostumov: **MARIJA KOBJEVA**

Glasba in zvočna oprema: **MARIJAN VODOPIVEC**

Koreografija: dr. **HENRIK NEUBAUER**

Joey	LOJZE POTOKAR
Kolumbina	VIKA GRILOVA
Harlekin (Kin)	BORIS KRALJ
Koleski — lobo, delavec v Projektu	JANEZ ROHAČEK
Pantolon (Lon)	EDVARD GREGORIN
Policist (inšpektor Cist)	STANE ČESNIK
Avgust	BRANKO MIKLAVC
Dr. Bushtact — psihiater v Projektu	IVAN JERMAN
Višji nadzornik	MAKS FURIJAN
Personalna referentka	MIRA DANILOVA
Norma — mlada delavka	DUŠA POČKAJEVA
Straža	DUŠAN ŠKEDL
Monter	ANTON HOMAR

Uvodna igra. I. dejanje: 1. prizor: Projekt — 2. prizor: Pavlihova smrt. — II. dejanje: 1. prizor: Poslednja harlekinada — 2. prizor: Srečno novo leto.

Dejanje se godi kasno v noč 31. decembra 1899 in v ranem jutru 1. januarja 1900 — a večji del se godi v drugem času, mogoče že v bližnji bodočnosti.

Kostume izdelala gledališka krojačnica pod vodstvom Cvete Galetove in Jožeta Novaka

Inspicent: **Branko Starič**
Razsvetljava: **Lojze Vene**

Odrski mojster: **Vinko Rotar**
Masker in lasuljar: **Anton Cencić**

Lojze Potokar

IGRALCU

LOJZETU POTOKARJU

KI JE USTVARIL NA ODRU SLOVENSKE DRAME
VRSTO NEPOZABNIH IGRALSKIH USTVARITEV,
S SVOJIM UMETNIŠKIM DELOM PRISPEVAL ZELO
POMEMBEN DELEŽ K USPEHOM DRAMSKEGA
IGRALSKEGA ZBORA KOT CELOTE, TER ZARISAL
V UMETNIŠKO PODOBO TEGA ZBORA IZRAZITO
IN ZNAČILNO POTEZO, OB PETINTRIDESET-
LETNEM JUBILEJU UMETNIŠKEGA UDEJSTVO-
VANJA ISKRENO ČESTITA IN MU ŽELI NA
NADALJNI ŽIVLJENJSKI POTI ŠE VELIKO IN
VSE VIŠJIH USTVARJALNIH VZPONOV

RAVNATELJSTVO DRAME
SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA

LOJZE POTOKAR SLAVI PETINTRIDESETLETNICO UMETNIŠKEGA DELA V VLOGI SOKRATA V ODRSKI PRIREDBI PLATONOVIH SPISOV APOLOGIJA, KRITON, FAIDON Z NASLOVOM »POSLEDNJI DNEVI SOKRATA«. PREVAJALEC JE AKADEMIK ANTON SOVRE. DELO JE ZA EKSPERIMENTALNO GLEDALIŠČE V LJUBLJANI ZREŽIRALA BALBINA BATTELINO-BARANOVIČEVA, SCENOGRAF JE ING. ARCH. NIKO MATUL, KOSTUMOGRAF NADA SOUVAN. NASTOPAJO ŠE ČLANI DRAME SNG: HELENA ERJAVČEVA (PALAS ATENE), JOŽE ZUPAN (KRITON), JANEZ ROHAČEK (MELETOS), LOJZE DRENOVEC (ANITOS), STANE ČESNIK (PLATON) IN MAKS FURIJAN (JEČAR).

FILIP KALAN:

FRAGMENT O VELIKEM KOMEDIJANTU

1

Lojze Potokar:

Učna leta radoživega klateža, nemirna leta vagantnega komedi-janta, dolga leta nadarjene in nenadzirane igralske improvizacije, žalostno vesela leta popotne romantike, leta bednega životarjenja iz rok v usta, iz bornega izkupička večerne blagajne v nočno junačenje med občudovalci in nevoščljivci, med boemi in meceni podeželskih gnezd na balkanskem polotoku, vrela leta koleričnega temperamenta, na srečo in nesrečo predanega praznoverni sli po velikem zadetku v goljufivi kolekturi življenjske loterije.

Faktografsko obnovljeno v treh odstavkih:

Zaneslo ga je s šolskih klopi na oder in prve nastope je opravil v Ljubljani še v sezoni 1918/19, v medvladju Gledališkega konzorcija, ki je prevajal amaterske izkušnje nekdanjega Dramatičnega društva v pokliene ukrepe podržavljene Drame. Bilo je tako kakor pri vseh nadarjenih začetnikih: talent so mu vsi priznavali, živahnemu in postavnemu fantu, samo znanja in izkušenj še ni bilo. In tako se je začel učiti, odrskega pravorečja pri Antonu Brezniku in igralske abe-cede pri Osipu Šestu in pri Osipoviču Šuvalovu in nato je ušel, pod-jeten in nepočakan, željan velikih vlog in naglega uspeha, ušel v prvi angažman na Hrvaško.

Bilo je v Varaždinu proti koncu sezone 1920/21. Varaždin: to je bilo eno tistih podeželskih gledališč, ki se je leto za letom preživotarilo iz krize v krizo. Krizo so v upravi premagovali tako, da so igralce plačevali na kratke roke in da so se vsi skupaj potepali na dolgih gostovanjih. Stalnosti ni v takšnih igralskih zborih in tako je bil mladi igralec čez leto dni že v drugi popotni družini. Tako do leta 1924. In nato pol sezone Osijeka in leto dni obvezne vojaščine in pol sezone Sarajeva. In nato spet na pot: z Matijevičevo družino, ad hoc sestavljeno, na jug. Vlog je bilo dovolj ta prva leta in vmes veliko romantičnih prigod. In spet Osijek.

Osijek — to je bilo že staro izročilo, gledališko izročilo še iz pokojne Avstrije, živahno zabavišče za bogate trgovce in garnizonske lahkoživce in podeželske inteligente. Zabavišče: vendar kulturno zaba-višče, z obširnimi in uspešno uprizorjenim sporedom komedije in ljudske igre in operete. Vmes tudi moderna drama, vmes tudi poizkusi domačih avtorjev. Za mladega komedijanta je bila ta druga osiješka doba šola in preizkušnja, dovolj trda preizkušnja, zakaj tisti čas so vladali na tem odru spretni in izkušeni karaktérni igralci iz rodu pravih ljud-

skih komedijantov, domiselni improvizatorji velikega formata: Acimović in Gavrilović, Gec in Bek.

Tako je preteklo na tem neurejenem gledališkem popotovanju malone deset sezon, nemirnih in naglih, kakor v omotici preigranih sezon, deset fragmentarnih sezon, bežno ujetih med ljubljanski letnici 1918—1928: Slavonija in Banat, Srbija in Črna gora, Bosna in Dalmacija in vmes epizoda v deželi Ahmeda Zogu — Tirana.

2

Lojze Potokar:

Petnajst sezon učinkovite epizodistike pod reflektorji ljubljanske Drame, petnajst sezon realistične tipologije v razsežnem območju odrske figuralike, dramske in komedijske, ganljive in groteskne figuralike, petnajst sezon gledališkega verizma, pravega in prepričevalnega, v neutrudnem opazovanju življenja spočetega in v neugnani improvizaciji oblikovanega verizma, petnajst sezon romantičnega igralskega zanosa in melodramatičnih osebnih kriz, petnajst sezon neukročene in neizkoriščene, čez vse mere prekipevajoče življenjske sile, petnajst sezon neugaslih upov in neizpoljenih obetov.

Tako med letoma 1928—1943:

L. Potokar (drugi z leve) pred mikrofonom s predvojno radijsko igralsko družino

Malone v nepreglednost se širi galerija drobnih portretnih skic, tipološko zasnovanih in impresionistično karakteriziranih, igralsko ponazorjenih z velikopotezno malobrižnostjo umetnika, ki se poigrava z nezahtevnimi naročili — s temi priložnimi figurami, ki se vračajo kakor prikazni iz večera v večer, vračajo iz leta v dan, vračajo iz minljivosti v minljivost — ti težaki in pastirji, hlapci in vrtnarji, gozdarji in lovci — ti trgovci in mesarji, krčmarji in kletarji, natakarji

Beaumarchais: »Seviljski brivec«; L. Pokotár: Don Básiho

in pijanci — ti potepuhi in veterani, biriči in ječarji, stražarji in policaji — ti generali in kapitani, stotniki in seržani, mušketirji in mornarji — ti komisarji in načelniki, svétniki in župani, tajniki in pisarji — ti advokati in notarji, upniki in dolžniki, agenti in eksekutorji — in drugi — znova in znova drugi in vendarle eni in isti — eni in isti iz leta v dan — iz leta v dan v moreči enoličnosti.

Bilo je kakor v začaranem krogu:

Lojze Potokar je bil vselej zahteven igralec, zahteven po vseh nepisanih pravicah pravega komediјanta, zaznamovan z nesporno stvarilno silo, ves nabit z mnogoličnimi življenjskimi izkušnjami, ves zaverovan v veliko gledališko stvaritev, v stvaritev prihodnosti — in ta zahtevni, po pravici zahtevni igralec je stal petnajst sezon večer za večerom na osrednjem slovenskem odru sredi porazne zakulisne sedanosti pred nezahtevno gmoto neogljenih epizodnih figur in bilo mu je, kakor da se mu prihodnost odmika čedalje bolj v nedogled in da ga znova in znova obletavajo zlovešče sence nestalne preteklosti — te preteklosti, ki je bila eno samo beganje iz garderobe na oder in z odra v gostilno in iz gostilne na vlak in z vlaka v garderobo in iz garderobe na oder — te preteklosti sredi panonskega blata in balkanske baharije, sredi hrupnih prekupčevalcev in zapitih okrajnih načelnikov, sredi klepetavih žensk in osladne ciganske muzike — te preteklosti brezskrbno zapravljenih mladih let, izgorevajočih v strupenih hlapih nestorjenih gledaliških dejanj.

Tako so se porajale krize:

Ne umetniške — osebne krize.

Krize nasilnega in nestalnega koleričnega temperamenta — krize z zakonitim zaporedjem nezadrževanega poleta in nezadrževanega upada pri sleherni menjavi uspehov in neuspehov v življenju — krize, spočete v prigodnem ponočevanju z znanci in neznanci, stopnjevane v neizpovedan protest zoper malovredno zaposlitev v gledališču, zameglene z obilno mero nepriznanega moralnega mačka — krize užaljenega dostojanstva, zasebnega in osebnega dostojanstva. In sredi te orgiastične brezizhodnosti slepeči prebliski stvarilnega ognja: oder in luč in nastop. Tako so prihajale iz zakulisne teme v svetlobo pod reflektorji vse te prikazni snujoče igralske domišljije, te prikazni moške in stvarilne domišljije, te epizodne prikazni, ki so tako živo vznemirjale vse tiste druge, na videz toliko pomembnejše prikazni pod reflektorskim soncem gledališke nestvarnosti: ropotavi Baudricourt hudomušno Ivano — pijani vrtnar Gašpar ljubosumnega barona Naletla — preudarni župan Jaka ljubeznivo Micko — nepreudarni Čubukov nepreudarnega snubača nepreudarne Natalije.

So bili vsi ti gledališki prividi res zgolj epizodne prikazni?
Ne:

Bili so bolj živi kakor živi ljudje, zakaj spočela jih je neugnana domišljija pravega gledališkega človeka, ki si ne da vzeti občutka, da je vse to nerealno, nestalno, nepriznано življenje pod prižganimi reflektorji edino realno, edino stalno, edino življenja vredno življenje.

Bilo je srce velikega komedijanta, ki ga krize nemirnega temperamenta niso upehale:

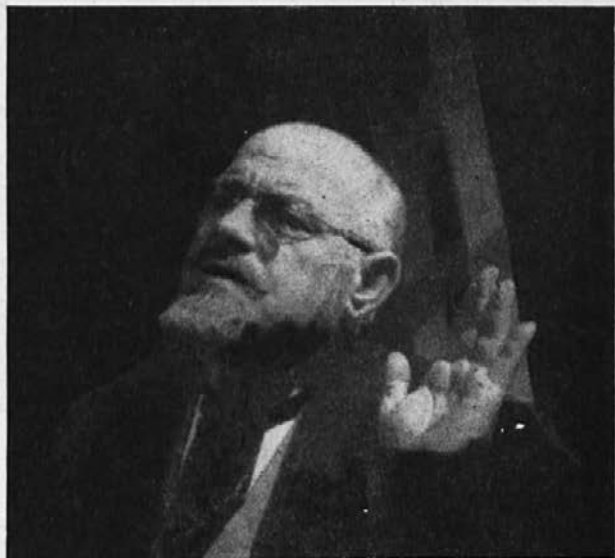
To srce, ki je vselej čutilo, da velja prava gledališka ljubezen vsem prikaznim pod reflektorskim soncem, vsem, tudi epizodnim figuram, tem na videz tako pritlikavim nebojlcem, ki jim je Talija namenila takšno usodo, da preresejo svojo nebojgljeno pritlikavost samo takrat,

kadar jim vdihne življenje velik igralec, igralec z mnogolično naravo gledališkega obsedenca, igralec z neugnano domišljijo.

S staro besedo:

Igralec po božji volji.

L. Potokar kot dr. Gibbs v Wilderjevem »Našem mestu«

3

Lojze Potokar:

Vojna leta, partizanska leta, prva poveljna leta.

Bila je zadnja velika kriza in prva velika zmaga, dvojna zmaga, zmaga na odru in na platnu.

Sprva se ga je loteval samo nemir, neprijetni in nepremagljivi nemir dejavnega človeka, ki ne premore več niti trohice potrpežljivosti za sovražni red, za prisilni molk, za gluho ždenje sredi policijskega terorja v zamreženem mestu in ga do brezupa preganja sla po življenju, po pravem življenju, po življenju v svobodi. In tako je šel, na jesen 1943, v oktobru, na osvobodeno. Bilo je še sredi tistega kratkega premora med kapitulacijo Mussolinijeve Italije in novo ofenzivo Hitlerjevih divizij na slovenske partizanske enote. Iz Ribnice na Dolenjskem, kjer so se tisti čas zbirali prostovoljci iz Ljubljane, je moral že čez nekaj dni na pot, na dolgo pot za dolga dva meseca, v partizansko noč in v novi molk, v molk pred sovražnikovim obročem, v molk med mine in rafale. To ofenzivo je prestal v dveh brigadah osemnajste divizije, sprva v deseti, nato v deveti, nemiren in nestrpen in nekako malobrižen do vojnih nevarnosti, željan nemo-tenega poleta in nezavirane zgovornosti — odrske zgovornosti. In nato sredi zime v nov nemir, na osvobodeno, v Belo Krajino, v zgo-

L. Potokar kot župnik v slov. filmu »Gorice« (TF)

vorni nemir med uniformirane civiliste, med partizanske igralce: poklicali so ga v Slovensko narodno gledališče za osvobojeno ozemlje.

Naj bo zapisano, ne prvič in ne zadnjič, zapisano iz spomina na tovarništvo v revoluciji in zapisano za podatek o eni izmed vznemirljivih epizod v zgodovini slovenske gledališke kulture, da je bil Lojze Potokar prva igralska osebnost, ne, prva skrb in prva radost v tej gledališki družinici na osvobojenem.

Res, da sta bili to nemirna radost in nemirna skrb, prizadeti še z viški in padci nemirnega časa. Bila je radost nad obsedenostjo velikega komedijanta: nad igralsko obsedenostjo, ki ji čas ni ugnal sproščenosti. In bila je skrb: stalna skrb ob nestalnosti, ki je vselej ogrožala razgibani temperament tega obsedena. Bilo je vznemirljivo sožitje: vznemirljivo in brezupno, brezupno in spet vznemirljivo. V prisposodbi nakazano: nekako tako, kakor bi živel v srečno-nesrečnem zakonu z očarljivo in povsem nepreračunljivo žensko, ki ji zavoljo te očarljivosti sproti odpuščaš vso nepreračunljivost. In iz retrospektive zapisano, iz nevznemirjene retrospektive, ki že dopušča akademsko formulacijo tega, kar je bilo nekoč radost in skrb in vznemirljivo sožitje: bila je nepozabna lekcija iz igralske psihologije, opazovati iz neposredne bližine polet in zastoj v dejavnosti tega neugnanega kolerika in primerjati ta zakoniti manično-depresivni cikel osebnega razpoloženja z artistično kvaliteto gledaliških nastopov, zakaj vojni čas je protislovne mene tega cikla še stopnjeval, stopnjeval nemalokdaj do absurda.

In vendar:

Ta čas velja označiti za čas odločilne krize v razvoju Lojzeta Potokarja — tiste krize, ki je prerodila nadarjenega komedijanta

iz domiselnega tipizatorja epizodnih figur v pravega karakternega igralca — v oblikovalca dramskih in komedijskih značajev.

4

Lojze Potokar:

Trije primeri prehoda — tega prehoda iz tipa v karakter.

Primerj iz leta 1944.

Cankarjeva drama »Kralj na Betajnovi«:

Potokar je igral Kantorja z romantičnim zanosom ljudskega igralca in z zanesljivim posluhom za melodramatične poudarke v vodilnih prizorih. Vendar je prav v teh prizorih uhajal čez mero: čez psihološko mero karakterne kompozicije in čez stilno mero simboličnega prizvoka v tem dramskem besedilu, ki je realistično samo na videz. Prevaril ga je temperament, zakaj bil je še ves zagnan v svoj igralski zanos in brez pravega pregleda čez svojo stvaritev: zagnan v prvi nastop na revolucijskem odru, zagnan v prvo veliko

N. V. Gogolj: »Revizor«; L. Potokar: Poglavar (SNG Trst)

vlogo, zagnan v prvo slutnjo drugačne gledališke prihodnosti. Tako se je rodila zajetna gledališka figura, razgibana v afektih, stopnjevana ponekod do prave demonije. Vendar ta demonija ni izvirala iz amoralističnega patosa Kantorjeve osebnosti: igralski zanos Potokarjeve osebnosti je porazil gledalce. Igralski zanos velikega komedijanta:

komedijanta z neugnano življenjsko silo. S poljudno besedo: Potokarja je bilo na odru več kakor Kantorja. V artistično govorico prevedeno: improvizacija, ne, improviziran mozaik igralsko razgibanih prizorov.

In tako velja zapisati za tega Kantorja preprosto in določno oznako: Rajši storitev kakor stvaritev.

Nasprotni primer:

Čehova zabavnost »Snubač«.

Potokar v vlogi Čubukova. Statistično: vojna obnovitev epizodne figure iz ljubljanske sezone 1937/38. In kar se storitve tiče: nezahtevna malenkost za pravega komedijanta, saj vloga ne vsebuje več kakor štiri komedijske prizore, štiri kolerične priložnosti z zabavnimi različicami nepotrebnega razburjenja. Izkušen igralec se takšne naloge lahko izžebi tako, da ubere tako imenovano linijo najmanjšega odpora: da improvizira tip kolerika ob štirih izbruhih komičnega razburjenja in da natakne čez to tipološko improvizacijo masko in kostum ruskega posestnika in osemdesetih let. Tako je tudi bilo — vsaj na videz. V resnici je Potokar takrat že naglo preraščal staro tipološko opredelitev epizodnih figur in se loteval psihološke individualizacije teh figur. Ta težnja po individualizaciji je tudi že krojila mero novemu Čubukovu, zakaj ta podoba je bila že prava karakterna študija z vsemi prilastki kabinetne mojstrovine: pregledna kompozicija, velikopotezna gestikulacija, ritmizirana govorica. In temperament: zadržan do tiste eksplozivne skrajnosti, ki ustvarja pravo komedijsko napetost. Stilno: ustrezna slovenska priredba ruske karakterne igre, te vznemirljive zmesi romantičnega zanosa in realistične zgovornosti.

V primeri s Kantorjem:

Stvaritev karakternega igralca — ne zgolj storitev domiselnega improvizatorja.

Hecht-McArthur: »Prva strane«; L. Potokar; Mr. Pincus

In tretji primer:

Molièrov »Namišljenj bolnika«.

Bilo je že nekoč zapisano v spominih na partizansko gledališče, da je bil Potokarjev Argan stržen te uprizoritve: široka komika, čut za melodramatične poudarke, prisebnost v komedijskem sožitju z gledalci. To vsekakor drži. Vendar lahko izpolni te zahteve že spreten improvizator — improvizator z zanesljivim poslušom za tipizacijo komedijske figure. Rezultat takšne spretnosti: farsa z osrednjim komičnim tipom namišljenega bolnika. In če igralec premore vsaj ščepec galskega duha, je to lahko že zadovoljiva rešitev igralske naloge: komedijska storitev z rahlim nadihom tistega Molièra, ki je v mladosti iskal ustrezne francoske različice za italijansko *commedia dell'arte*. Potokar je vsaj v nekaterih prizorih znatno razširil to konvencijo: ne da bi zanemaril tipoloških potez farsne figure, je stopnjeval to figuro do takšne mere, da je Argana oživil z obsežno skalo individualiziranih karakternih podrobnosti.

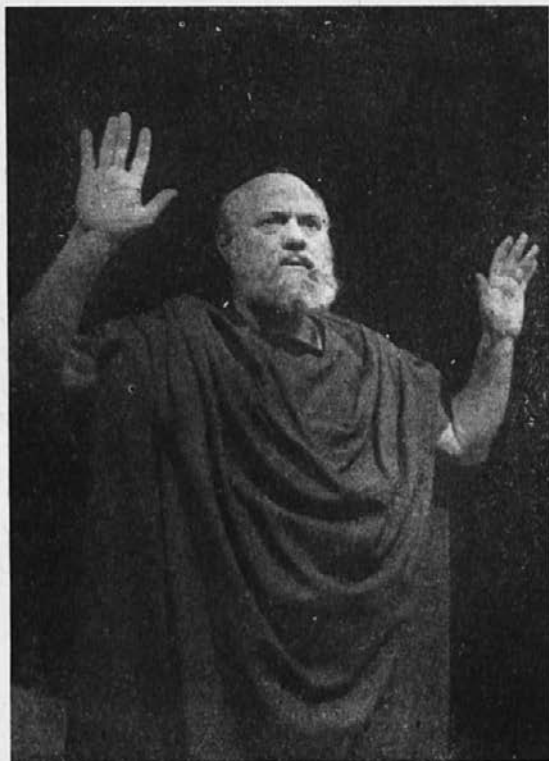
Tipizacija:

Ta je bila v komični obsedenosti namišljenega bolnika, ki tako trmasto vztraja pri tem, naj bi ga vsi imeli za bolnega, da naposled že sam ne ve več, ali je zdrav ali bolan.

Individualizacija:

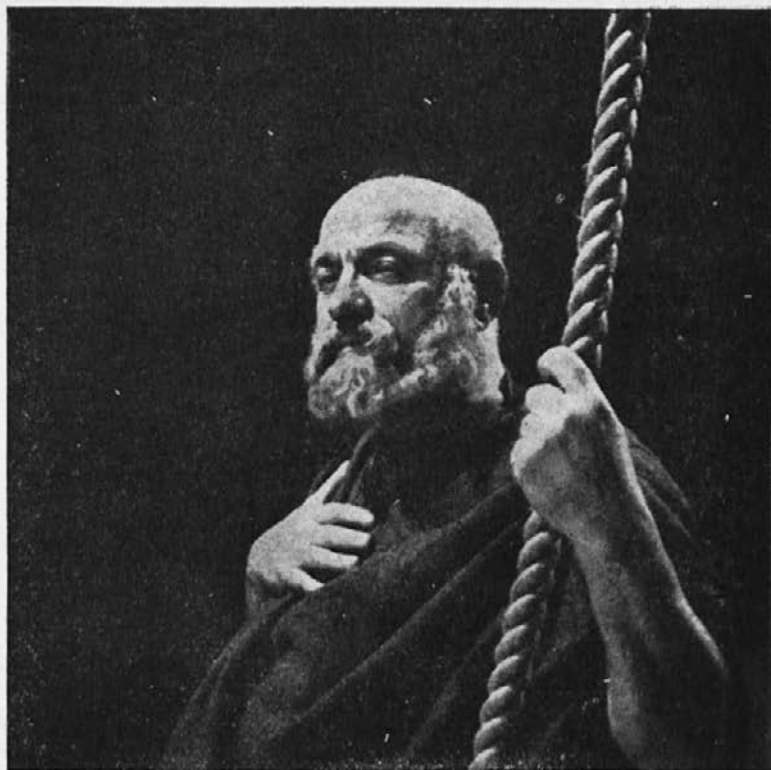
Ta je bila izoblikovana v tistih komedijskih priložnostih, ki dopuščajo domiselnemu karakternemu igralcu z raznoterimi obrobniimi potezami ponazoriti Arganov značaj ob srečanju z drugimi osebami v komediji.

V teh srečanjih se je razživela Potokarjeva igralska domišljija do takšne igrivosti, da se je linearna grotesknost Arganove obsedenosti sproti spreminjala v mnogodimenzionalno humornost zamotanega komičnega značaja. To ni bil samo tisti Argan, ki lahkoverno zaupa ženi, ker mu ta dopušča zapravljivo zabavo namišljene bolezni — telesna spočitost, ki izvira iz te zabave, draži namišljenemu bolniku

L. Potokar kot Sokrat v »Poslednjih dnevih Sokrata« (EG)

erotično vnemo ob slehernem srečanju s preračunljivo ženo tako, da nasploh ne opazi njene preračunljivosti. Ali Argan s Toaneto: do nje, do te navihane služkinje, ki ga je že davno spregledala, ni samo nestrpen, nestrpen iz bolniške sebičnosti — ne, tudi prizanesljiv je, prizanesljiv z mnogoterimi hudomušnimi namigi, naj mu vendar ne kvarijo zabave, ki mu jo nudi namišljena bolezen. Ali prizori s Kleantom: to, da se mu zdi mladi mož nekako sumljiv in neprimeren za hčerinega snubca, to ni samo sebičnost namišljenega bolnika, ki si domišlja, da bi bilo zelo ugodno, če bi si pridobil za zeta rajši mladega zdravnika — ne, pri tem sumu sodeluje tudi nekaj očetovske

L. Potokar kot Sokrat v »Poslednjih dnevih Sokrata« (EG)

ljubosumnosti in veliko tiste prebrisanosti, ki se rodi iz sebičnosti in se kdaj pa kdaj že spreminja v bistrovidnost,

Bila je polna stvaritev:

Stvaritev igralca z mnogolično naravo gledališkega obsedenca, igralca z neugnano domišljijo, igralca po božji volji.

5

Lojze Potokar:

Povojni vzpon, vzpon v treh etapah, vzpon v razmaku treh sezon — 1947/48, 1951/52, 1956/57.

1947/48:

Prvi slovenski umetniški film — »Na svoji zemlji«.

Zgodilo se je, vendar se je zgodilo. Zgodilo se je nekaj, kar se je le malokdaj zgodilo v slovenski kulturi — da je pisatelj, pravi pisatelj, pisatelj z umetniško invencijo, napisal vlogo slovenskemu igralcu. Ciril Kosmač, scenarist prvega filma po vojni, je napisal Lojzetu Potokarju vlogo partizanskega strica Sove. Bilo je vznemirljivo sožitje, to dvojno sožitje avtorja in igralca in avtorjeve podobe v scenariju

in igralčeve podobe na platnu. Vznemirljivo, kakor je sleherno sožitje z igralcem Potokarjeve vznemirljivosti. »V prozi je junak tako rekoč na papirju; potrpečljiv je; v filmu pa je vse drugače,« tako pripoveduje Ciril Kosmač o delu pri scenariju. »Junak doma stoji pred tabo — in sicer Lojze Potokar ni več Lojze Potokar, temveč stric Sovo.« Stric Sovo, ta optimistična inkarnacija partizanske podjetnosti — ta spodbudna ponazoritev Potokarjevega koleričnega temperamenta. Ne, tudi to: ta nepozabna igralska izpoved Potokarjeve resnične dobrodušnosti. »Rad sem igral Sovo v filmu Na svoji zemlji,« tako pravi Potokar, »to pa najbrže zato, ker je avtor pisal to vlogo prav zame.« Ne: ne samo to. Vedel je, da je prodrl. Bilo je zelo mučno, to delo pri filmu, in nadvse mučni so bili tisti zimski prizori, in včasih se mu je zdelo, da znova preživlja partizanski čas, in vendar je bilo vse to tako naglo pozabljeno: pozabljeno v prijetni zavesti, da utripa v tem filmu odsev pravega življenja.

1951/52:

Stari Krefl v Potrčevi trilogiji o Kreflih.

Bilo je nesporno — to dvoje:

To, da je stari Krefl osrednja stvaritev vsega Potrčevega sveta, resnična stvaritev, ki se je kakor sama po sebi izluščila živa in polna iz amorfne, živalsko tegobne in psihično nerazgibane gmote pisateljevega življenjskega gradiva, stvaritev, ki je kakor mimo pisateljeve volje priverela iz podzavestnih sfer kmečkega sina, ogorčenega nad krivicami, ki jih je kmetu prizadela družba v vseh treh sodobnih različicah: v gospodarskem primitivizmu stare Jugoslavije, v amoralnem parasitizmu nemške okupacije, v nerazvitem, z razrednim sovraštvom zastrupljenem združništvu nove Jugoslavije — in to, da je Lojze Potokar stopnjeval to podobo propadajočega gruntarja do prave demonije, do demonije, ki izvira iz dvojne zavesti tega gruntarja: iz nadležnega spoznanja o svoji osebnosti, o svoji individualni nedoraslosti, in iz onemoglega protesta zoper neizbežni pogin, ki ga je tradicionalnemu kmečkemu svetu namenila družba.

To nespornost je v raznošterih tonih priznala tudi kritika:

Ti toni se ubirajo v priznanju nenavadnega verizma pri Potokarjevi igralski stvaritvi. »Potokarjevega Jure Krefla se bo spominjal sleherni obiskovalec našega gledališča, kakor se spominja Levarjevega Leara ali Glembaja,« tako piše Lojze Filipič v »Naših razgledih.« V najizrazitejših prizorih gledalec zares ni vedel, kje je meja med igro in resničnim življenjem,« tako opredeljuje svoj vtis Marjan Javornik v Ljubljanskem dnevniku. »Pristni toni, skrbno izdelane in doživete finese, sproščenost. Po avtorjevi in igralčevi zaslugi je lik postal klasičen.« In tako zaključuje Vladimir Kralj v Novem svetu: »Starega Krefla, najbolje napisani karakter v drami, je igral Lojze Potokar. Vloga, ki je v sredi med junakom in komičnim starcem, je mojstrsko upodobil. S starim Jurom ni ustvaril samo kabinetne karakterne figure, marveč je znal zbuditi tudi ono težje ustvarljivo psihološko atmosfero, ki je za ta karakter značilna. V veliki sceni zadnjega dejanja, ko se v Kreflu druži obup s pijansko ganjenostjo in odkritosrčnostjo, je Lojze Potokar gledalce resnično pretresel.«

In 1956/57:

Poslednji dnevi Sokrata.

Tvegan in ne povsem na čisto uglašen poizkus Eksperimentalnega gledališča v Ljubljani, tako velja opisati to dramtizacijo Platonovih filozofskih esejev o Sokratu. »Apologija«, ojačena in oslABLJENA z deli »Kritona« in »Fajdona«, razparana na dve dramaturško neenakovredni

polovici, neskladni vsaj po učinkovitosti — takšno je besedilo, ocenjeno po prvem vtisu, pregledano z očmi gledališkega obiskovalca, ocenjeno in pregledano brez primerjave s predlogami te dramatisacije. Sporno je marsikaj pri tem poizkusu: dvodelnost besedila, nesorazmerna obilnost monologa v prvem dejanju in dramaturška nedoslednost v mozaiku ohlapno nanizanih prizorov v drugem dejanju. Nesporna je stvaritev Lojzeta Potokarja — ta nenavadna stvaritev nezlomljene življenjske sile in nenačete igralske zdržljivosti, ta stvaritev žlahtno zadržanega temperamenta in sproščene gledališke obsedenosti.

In tako se v razmišljanju o tej nespornosti, ki ga znova in znova prekinjajo in obujajo nove igralske stvaritve zrelega Lojzeta Potokarja, javlja znova in znova stara beseda, ki je bila že zapisana o tem velikem komedijantu:

Igralec po božji volji.

M. Matković: »Na koncu poti«; L. Potokar: Horvat

Seznam vlog, ki jih je igral Lojze Potokar v Drami SNG v Ljubljani

Ime avtorja	Naslov dela	Vloga
Sezona 1918—1919		
(neugotovljeno)*		
Sezona 1919—1920		
Andrejev	Dnevi našega življenja	Stražnik
Görner	Pepelka	Kozamurinski
Offenbach	Lepa Helena (opereta)	Evtiklej
Gogolj	Zenitev	Trgovec Starikov
Cankar	Hlapci	Zdravnik
Gorki	Na dnu	Tatar
Donadini	Brezdno	Profesor
Shakespeare	Beneški trgovec	Zid Tubal
Tucić	Golgota	Bonifacij
Wilde	Saloma	Suženj Manasse
Ettlinger	Pritožne bukve	Kmet Jerovec
Arcibašev	Ljubosumje	Lakaj Peter
Sezone 1921—1927		
pon. Cankar	Za narodov blagor	Prvi obč. svetnik
Görner	Pepelka	Kozamurinski
Beaumarchais	Figaro se ženi	Pastir
Shakespeare	Sen kresne noči	Filostat
Sardou	Madame Sans — Gène	Leroy, Roustan
pon. Tucić	Golgota	Ciril
Sezona 1921—1927		
V Hrvatskem narodnem kazalištu v Osijeku		
Sezona 1927—1928		
Novačan	Herman Celjski	Prvi tlačan
Brod-Reimann	Dobri vojak Švejk	Baranyjev tajnik,
Sezona 1928—1928		
pon. Brod-Reimann	Dobri vojak Švejk	Baranyjev tajnik
pon. Novačan	Herman Celjski	Profesor zgodovine
Shakespeare	Romeo in Julija	Tretji žid
Cankar	Pohujšanje v dolini	Brat Janez
	Sentflorjanski	
Klabund	Krog s kreda	Debeli človek
		Policist,
		Ceremonijer

* Seznam je za prve sezone pomanjkljiv, ker niso ohranjeni lepaki vseh uprizoritev. Dokončnih podatkov ni bilo možno zbrati niti s pomočjo časopisnih poročil.

Ime avtorja	Naslov dela	Vloga
Jaeger-Schmidt	Kukuli	Vrtnar
Bergmann	Noblova nagrada	Eksekutor
Capek	Tajna dolgega življenja	Strojniki
Pitray	Modri osliček Miško	Kmet Jaka
Tolstoj	Zivi mrtvec	Stahov,
		Voznesenski
Golia	Triglavska bajka	Nasilnik
Golia	Betlehemska legenda	Pastir Lemuel,
		Zakladnik
Golia	Peterčkove poslednje sanje	Glasnik,
Drinkler	Krojaček — junaček	Kralj Baltazar
Nestroy	Utopljenca	Kapitan Goljat
Nestroy	Danes bomo tiči	Drugi hlapec
Rostand	Cyrano de Bergerac	Prvi natakar
		Ciugy,
Büchner	Dantonova smrt	Mušketir
		Herrmann,
Bourdet	Pravkar izšlo	Prvi meščan
Gregorin-Tominec	I N R I	Felix
Golar	Vdova Rošlínka	Simon iz Cirene,
Nancey-Armont	Teodor & Comp.	Sadok
Frondaie	Bitka	Jernejec
Rolland	Igra ljubezni in smrti	Praset
Ould	Piskač se smeje	Drugi mornar
		Crapart
		Swart

Sezona 1929—1930

pon. Nestroy	Utopljenca	Drugi hlapec
pon. Brod-Reimann	Dobri vojak Svejk	Müllerjev tajnik,
		Profesor zgodovine
pon. Klabund	Krog s kredo	Policist,
		Ceremonijar
Goethe	Faust	Altmayer
Pagnol	Velika abeceda uspeha	Zurnalista de la Bertiére
Strindberg	Nevesta s krono	Kerstin oče
Lorde-Chaine	Naš gospod župnik	Stražnik
Achard	Življenje je lepo	Drugi gost v azilu
Janković	Brez ljubezni	Krčmar
Schiller	Don Carlos	Aleksander Farnese
pon. Golia	Peterčkove poslednje sanje	Tretji vojščak,
		Kralj Gašper
pon. Frondaie	Bitka	Drugi mornar
Nestroy	Za ljubezen so zdravila	Natakari Lojz
Shakespeare	Vihar	Brodarski
Sherriff	Konec poti	Narednik
pon. Gregorin-Tominec	I N R I	Simon iz Cirene,
		Sadok,
		Oče
Begović	Pustolovec pred vrati	Prvi gospod

Sezona 1930—1931

pon. Lorde-Chaine	Naš gospod župnik	Stražnik
Andrejev	Mladoleetje	Paznik
Leskovec	Kraljična Haris	Pjer
Schiller	Razbojniki	Schufferle
Görner	Sneguljčica in škratje	Lovca Radmir
Nušić	Gospa ministrica	Jova Pop-Arsin
Burggraf	Janezek — Nosanček	Pek Pankracij Kifelje
A. Tolstoj	Serijska A — 000001	Lohankin
pon. Nestroy	Utopljenca	Drugi hlapec
pon. Golia	Peterčkove poslednje sanje	Tretji vojščak,
		Kralj Gašper
Balzac	Mercadet	Cetrti upnik

Ime avtorja	Naslov dela	Vloga
pon. Sherriff Golia	Konec poti Princeska in pastirček	Narednik Šesti veteran, Peti veteran
Real-Ferner Finžgar Blumenthal- Kadelburg	Trije vaški svetniki Divji lovec	Zdravnik Klepec Rožman
pon. Achard Hoffmannsthal Schnitzler Tolstoj Frank	Pri »Belem konjičku« Zivljenje je lepo. Slehernik Zeleni kakaduj On je vsega kriv Vzrok	Potnik iz Beograda Drugi gost v azilu Dolžnik Krojač Lebreit Birič Taras Ključar
Sezona 1931—1932		
pon. Hoffmannsthal Grum Nestroy	Slehernik Dogodek v mestu Gogli Pritiljiče in prvo nadstropje	Dolžnik Konrad
Cankar	Kralj na Betajnovi Princeska in pastirček	Postrešček Kavs Kantorjev oskrbnik Šesti veteran
pon. Golia		
pon. Blumenthal- Kadelburg	Pri »Belem konjičku«	Potnik iz Beograda
pon. Real-Ferner Raimund Croisset-Lablane	Trije vaški svetniki Zapravljivec Arsène Lupin	Zdravnik Klepec Vrtnar Agent Bonavent Tretji vojščak, Kralj Gašper Snežak
pon. Golia	Peterčkove poslednje sanje Jurček	Ravnatelj hotela Podpolk. Nikolč Pomočnik Pomorski kapitan Drugi komsomolec Prvi stavec Aravec s prepro- gami
Golia Fodor	Revna kot cerkvena miš Vzrok	
pon. Frank Molnar Milošević Križna Shakespeare Katajev Sopokles Pagnol	Nekdo Jubilej Gospoda Glembajevi Kar hočete Kvadratura kroga Kralj Oidipus Marij	Ključar Ravnatelj hotela Podpolk. Nikolč Pomočnik Pomorski kapitan Drugi komsomolec Prvi stavec Aravec s prepro- gami
Sezona 1932—1933		
pon. Hoffmannsthal pon. Shakespeare Kreft Dostojevski Bartol	Slehernik Sen kresne noči Celjski grofje Zločin in kazen Lopez	Dolžnik Filostrat Orožar Pisar Hasdrubalov brat Aravec s prepro- gami
pon. Pagnol	Marij	Peter Cabot Oskrbnik Huk Kletar Renčelj Stražar Rumjancev Pomorski kapitan Jeran Narednik Oče Matevž, Snežak
O'Neill Ibsen Zuckmayer Golia Merežkovskij	Strast pod brest Gospa Inger na Oestrotu Veseli vinograd Srce igračk Carjevič Aleksej	
pon. Shakespeare Vombergar Maeterlinck	Kar hočete Voda Zadoščenje, Jurček	
pon. Golia		
pon. Nestroy Katajev Yeats Pagnol-Nivoix	Utopljenca Milion težav Gospa Cathleena Slava in njeni mešetarji Gospa ministrica	Drugi hlapec Drugi stavalec Shemus Rua General Blancard Jova Pop-Arsin Policist, Ceremonijar
pon. Nušič pon. Klabund	Krog s kreda	

Ime avtorja	Naslov dela	Glava
Shakespeare	Hamlet	Marcel, Stotnik
pon. Gregorin- Tominec	I N P I	Simon iz Cirene, Sadok, Oče
Langer	Izpreobrnitev Ferdiša Pištore	Dostal Paznik
Frank Scheinpflugova	Karel in Ana Okence	Lojze
Sezona 1933—1934		
Shakespeare	Komedija zmešnjav V agoniji	Egeon Gluhonemi berač
pon. Cankar	Pohujšanje v dolini Sentflorjanski	Debeli človek Bengtsson
Strindberg Shaw	Sonata strahov Sveta Ivana	Ropert pl. Baudri- court, Kanonik Courcelles
pon. Scheinpflugova	Okence	Lojze
Feldman Raupach	Zajec Mlinar in njegova hči	Haramustek Kmet Matija
pon. Shakespeare	Hamlet	Marcel, Stotnik
Ferner-Real Klabund Forster Golia	Turške kumare Praznik cvetočih češenj Robinzon ne sme umreti Kulturna prireditev v Crni mlaki	Ibrahim Numar Prvi starec Mornar
pon. Golia	Peterčkove poslednje sanje	Poet Bertoncelej Tretji vojščak, Kralj Gašper Grdavaš
Engel-Horst Juškjevič	Raj potepuhov Gospod Sonjkin in njegova sreča	Zitomirskij
Lichtenberg	Kariera kanclista Winziga	Minister Almbichler Odvetnik Spittique
Brandner	Charleyeva teta	Rožman
pon. Finžgar	Divji lovec	Narednik
pon. Sherriff	Konec poti	Marks Dule
Tavčar-Marija Vera Nušič	Visoška kronika Beograd nekdanj in sedaj	Simon iz Cirene, Sadok, Oče
pon. Gregorin- Tominec	I N R I	Predsednik Orožar Čop
Dostojevski	Bratje Karamazovi	Dolžnik Nadzornik Dede
pon. Kreft	Celjski grofje	
Ortner	Mojster Anton Hitt	
pon. Hoffmannsthal Galsworthy	Slehnernik Družba	
Sezona 1934—1935		
Rostand	Orlác	Seržant iz vojvo- dovega polka, Policijski uradnik
Achard	Migo, deklet z Montpar- nassa	Stražnik Ribadeau Prvi starec Komar
pon. Klabund	Praznik cvetočih češenj Hlapci	Kmet Matija Gozdar Celjust
pon. Raupach	Mlinar in njegova hči	Predsednik
pon. Görner	Snegulčica in skratje	Poročnik
pon. Dostojevski	Bratje Karamazovi	Drugi vojak
pon. Krleža	Gospoda Glembajevi	Sreski načelnik
Raort Nušič	Waterloo Zalujoči ostali	Aršič

Ime avtorja	Naslov dela	Vloga
pon. Linhart Golia	Matiček se ženi Peterčkove poslednje sanje	Gašper Tretji vojščak, Kralj Gašper
pon. Golia	Jurček	Oče Matevž, Snežak
pon. Golia	Kulturna prireditev v Črni mlaki	Poet Bertoneelj Državni pravdnik
Frank Zweig	Vihar v kozarcu Siromakovo jagnje	Prvi delavec, Drugi vojak
Šorli Shakespeare Wilde	Blodni ognji Beneški trgovec Bunbury	Ivan Brezovnik Salerio Sluga Lane
pon. Hoffmannsthal	Slehernik	Dolžnik
pon. Krleža Gregorin Vombergar	Gospoda Glembajevi V času obiskanja Zlato tele	Poročnik Aminadab Hlapec Janez

Sezona 1935—1936

Sophokles Golia	Kralj Edip Uboga Ančka	Drugi stavec Prvi strežaj
pon. Real-Ferner Bulgakov	Trije vaški svetniki Molière	Zdravnik Klepec Marquis de Laissac
pon. Zweig	Siromakovo jagnje	Prvi delavec, Drugi vojak
Schurek Vesnić Galsworthy Werfel	Pesem s ceste Gosposki dom Družinski oče Juarez in Maksimiljan	Konrad Natakar Milovan Sluga Topping General Escobedo
pon. Gregorin Ostrovski	V času obiskanja Gozd	Aminadab Trgovec Vosmi- bratov
Besier Lichtenberg	Tiran Mladi gospod šef	Henry Sluga Anton

Sezona 1936—1937

pon. Cankar Shakespeare Begović	Za narodov blagor Kralj Lear Tudi Lela bo nosila klobuk	Klander Oswald
Labiche Langer	Florentinski slamnik Konjeniška patrola	Božina Batovanja Poročnik Tavernier Kalaš
pon. Lichtenberg Katajev Werner Zigon	Mladi gospod šef Kvadratura kroga Na ledeni plošči Kadar se utrga oblak	Sluga Anton Jemelka Crnozjomij Nogometaš Cikan Zagar Andrej
pon. Golia Hamik Gregorin Zerkaulen Hodge Kaufman-Ferber Fraser	Uboga Ančka Repoštev Kralj z neba Koražja velja! Dež in vihar Simfonija 1937 Zadnji signal	Prvi strežaj Trpin Stari pastir Pek Zovna John Williams Ricci Farmer Kastebrake, Krčmar Stejin Petkovšek
Brnčić Anderson- Stallings Merežkovskij	Med štirimi stenami Rivala Peter in Aleksej	Ordonanc Cowdy Pisar Dokukin
pon. Rostand	Cyrano de Bergerac	Kadet

Sezona 1937—1938

Shakespeare Pahor	Julij Cezar Vinčarji	Sluga Klavdij Dremec
----------------------	-------------------------	-------------------------

Ime avtorja	Naslov dela	Vloga
Gay-Brecht Suhovo-Kobylin	Beraška opera Tarelkinova smrt	Tolovaj Groš Trgovca Papa- gajčikov Konrad Matija
pon. Schurek Petrovič Kadelburg	Pesem s ceste Vozel Šimkovi	Mizar Brvar Šesti veteran Prvi gobavec Lojzek
pon. Golia Čapek Bourdet	Princeska in pastirček Bela bolezen Svedrovci	
pon. Golia	Peterčkovce poslednje sanje Snubač	Tretji vojščak Čubukov Frace
Čehov Golia Zupančič Streicher Nušič Synek	Sneguljčica Veronika Deseniška Zadrega nad zadrego Pokojnik Nočna služba	Oskrbnik Nerad Lipe Koren Mladen Djaković Reporter Tolar Nogometaš Cikan Sluga Stjepan
pon. Werner Gogolj	Na ledeni plošči Zenitev	

Sezona 1938—1939

Tolstoj A. Finžgar Wuolijoki Molière Molière	Car Fjodor Veriga Žene na Niskavuoriju Izsiljena ženitev Ljubezan — zdravnik Ženitev	A. P. Lup-Klešnin Mejač Nikkilä Geronimo Guillaume Sluga Stjepan Joe Fletten Vrtnar Podpokovnik Frace
pon. Gogolj Priestley Strindberg	Brezov gaj Labodka Dobrudža 1916 Sneguljčica	Stari pastir Mesar Žlicar Mladen Djaković Restavrater Trahtar Komar Ivan Lemež Sluga pri Agazli- jevih
pon. Golia Gregorin Kästner	Kralj z neba Pikica in Tonček Pokojnik	Korotkov, Artemjev Anton Lodovico
pon. Nušič Piskoč	Upniki na plan! Hlapci	
pon. Cankar Standeker Pirandello	Prevara Kaj je resnica?	
pon. L. Tolstoj	Živi mrtvec	
pon. Nestroy Shakespeare	Utopljenca Othello	

Sezona 1939—1940

pon. Piskoč Sophokles	Upniki na plan! Antigona	Restavrater Trahtar Teirezias Mesar Žlicar Nikkilä Frace
pon. Kästner pon. Wuolijoki pon. Golia pon. Golia	Pikica in Tonček Žene na Niskavuoriju Sneguljčica Princeska in pastirček	Šesti veteran Komisar Klepec Sodni sluga
pon. Kästner Courteline	Emil in detektivi Stalni gost	Tretji vojščak Anton
pon. Golia	Peterčkovce poslednje sanje	Prvi stavec Prvi muzikant, Rus Triulov Duh Hamletovega očeta
pon. Nestroy	Utopljenca	Policaž Jaka Deržimorda
pon. Klabund Lenormand	Praznik cvetočih češenj Strahopetec	
pon. Shakespeare	Hamlet	
Nestroy Linhart Gogolj	Danes bomo tiči Zupanova Mička Revizor	

Sezona 1940—1941

pon. Gogolj	Revizor	Deržimorda
Funtek	Tekma	Profesor Grušč
Milčinski	Cigani	Juro Brajdič
Burnettova	Mali lord	Žokej Wilkins
pon. Golia	Sneguljčica	France
pon. Golia	Princeesa in pastirček	Šesti veteran
pon. Shakespeare	Othello	Montano
Nušić	Protekcija	Manojlo Kukić
pon. Shakespeare	Komedija zmešnjav	Ječar
pon. Wuolijoki	Zene na Niskavuoriju	Nikkilä

Sezona 1941—1942

Alessi	Katarina Medičejska	Baron Pardaillan
pon. Shakespeare	Hamlet	Voltimand, Stotnik
Leskovec	Dva bregova	Kit
Pirandello	Nocoj bomo improvi-	?
pon. Golia	zirali	
	Peterčkove poslednje	Tretji vojščak
	sanje	Kozobrin
Jurčič-Govekar	Rokovnjači	Trgovec Ažman
pon. Vombergar	Voda	Žokej Wilkins
pon. Burnettova	Mali lord	Trobenta
pon. Golia	Jurček	Alain
Molière	Sola za žene	

Sezona 1942—1943

Meano	Vечно mlada Saloma	Jerubaál
Gregorin	Oče naš...	Gruntar Šimen,
		Igralec
Jurčič-Golia	Deseti brat	Miha izpod Gaja
pon. Shakespeare	Hamlet	Voltimand, Stotnik
Golar	Ples v Trnovem	Mož
pon. Golia	Peterčkove poslednje	
	sanje	Tretji vojščak
Strindberg	Očca	Nöjd
pon. Strindberg	Nevesta s krono	Kerstin oče

Sezona 1943—1944

pon. Jurčič-Golia	Deseti brat	Miha izpod Gaja
pon. Strindberg	Nevesta s krono	Kerstin oče
Tavčar-Šest	Cvetje v jeseni	Prvi Pošavčan

SNG NA OSVOBOJENEM OZEMLJU (1944—1945)

Cankar	Kralj na Betajnovi	Kantor
Zupan	Tri zaostale ure	Gorjanc
pon. Čehov	Snubač	Cubukov
Molière	Namišljeni bolnik	Argan
Nušić	Sumljiva oseba	Jerotije

Režiral:

Zupan	Jelenov žleb	1 predstava
Čehov	Medved	29 predstav
Čehov	Snubač	17 predstav
Bor	Raztrganci	29 predstav
Nušić	Sumljiva oseba	7 predstav
	(tudi scenograf)	

Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	
Sezona 1945—1946			
pon. Molière	Sola za žene	Alain	13
Zupan	Rojstvo v nevihti	Miha	18
pon. Nušič	Pokojnik	Drugi agent	3
Goldoni	Primorske zdrahe	Matevž	4
Shakespeare	Zimska pravljica	Archidamus	8
Simonov	In tako tudi bo	Ivanov	16
Torkar	Velika preizkušnja	Dr. Robnik	10
Zaposlen v 5 novih delih, 6 novih vlog.			72
Sezona 1946—1947			
Vodopjanov-			
Laptevi	Družinska sreča	Beljajkin	2
pon. Cankar	Kralj na Betajnovi	Kantor	1
Shaw	Hudičev učenec	Seržant	19
Žižek	Miklova Zala	Iskender	14
Bor	Raztrganci	Rutar	1
Zaposlen v 4 novih delih, 4 nove vloge.			37
Sezona 1947—1948			
pon. Žižek	Miklova Zala	Iskender	1
Sezona 1948—1949			
Potrč	Laeko in Krefli	Jura Krefl	13
pon. Cankar	Hlapci	Kmet *	2
Gribojedov	Gorje pametnemu	Pianist	2
Zaposlen v 2 novih delih, 3 nove vloge.			17
Sezona 1949—1950			
pon. Potrč	Laeko in Krefli	Jura Krefl	2
Ostrovski	Goreče srce	Gradobojev	10
Pucova	Operacija	Klavora	3
Zaposlen v 2 novih delih, 2 novi vloge.			15
Sezona 1950—1951			
pon. Pucova	Operacija	Klavora	7
pon. Cankar	Pohujšanje v dolini Sentflorjanski	Svilgoj	32
Krleža	Vučjak	Starec	21
Finžgar	Razvalina življenja	Urh Kante	15
Beaumarchais	Seviljski brivec	Don Basilio	2
Zaposlen v 3 novih delih, 4 nove vloge.			77
Sezona 1951—1952			
pon. Beaumarchais	Seviljski brivec	Don Basilio	19
pon. Finžgar	Razvalina življenja	Urh Kante	5
Potrč	Krefli	Jura Krefl	16
Shakespeare	Rihard III.	Drugi morilec	10
Zaposlen v 2 novih delih, 2 novi vloge.			50

Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	
Sezona 1952—1953			
pon. Finžgar	Razvalina življenja	Urh Kante	1
pon. Cankar	Kralj na Betajnovi	Zupnik	7
	Ena nova vloga.		8
Sezona 1953—1954			
pon. Cankar	Hlapci	Hvastja	7
Torkar	Pravljica o smehu	Kozorog	16
Hochwälder	Javni tožilec	Samson	16
Hecht-Mac Arthur	Prva stran	Mr. Pincus	19
Gorki	Vasa Zeleznova	Sergej Petrovič	17
pon. Shakespeare	Romeo in Julija	Gregor	18
	Zaposlen v 4 novih delih, 6 novih vlog.		93
Sezona 1954—1955			
pon. Cankar	Hlapci	Hvastja	3
Matković	Na koncu poti	Alojz Horvat	16
	Zaposlen v 1 novem delu, 1 nova vloga.		19
Sezona 1955—1956			
Miller	Lov na čarovnice	Francis Nurse	27
Lorca	Svatba krvi	Nevestin oče	21
Shakespeare	Henrik IV. (I. del)	Grof Northumberland	28
Wilder	Naše mesto	Dr. Gibbs	24
Čehov	Tri sestre	Čebutikin	20
pon. Cankar	Hlapci	Hvastja	16
Giraudoux	Norica iz Chailleta	Kanalar in reševalec	16
	Zaposlen v 6 novih delih, 6 novih vlog.		152
Sezona 1956—1957			
pon. Cankar	Hlapci	Hvastja	
Shakespeare	Henrik IV. (II. del)	Grof Northumberland	
Miller	Spomin na dva pone- deljka	Gus	
Platon	Poslednji dnevi Sokrata	Sokrat	
Brecht	Kavkaški krog s kredo	Surab, Krčmar	
pon. Sophokles	Kralj Oidipus	Teiresias	
Priestley	Proč z norcem!	Joey	
pon. Potrč	Krefli	Jura Krefl	
	Zaposlen v 5 novih delih, 7 novih vlog.		

Zbral Dušan Skedi

John Boynton Priestley

John Boynton Priestley in njegova grozljiva dramska vizija bodočnosti

Angleški dramatik, romanopisec in esejist John Boynton Priestley, častni doktor književnosti in prava, mojster umetnosti, predsednik PEN kluba in podpredsednik Mednarodnega gledališkega inštituta UNESCO, se je rodil v Bradfordu leta 1894. Izhaja iz stare bradfordске delavske družine. »Ded mi je bil yorkshirski delavec,« pripoveduje nekje sam in nadaljuje, da mu je oče bil učitelj, sam pa se je v rani mladosti poizkušal z različnimi poklici. Pozneje je študiral v Cambridgeu, bil je dalj časa novinar in se leta 1922 posvetil slovstvenemu delu. Visoka izobrazba in vsestransko poznavanje življenja — zelo veliko je potoval, med drugim tudi v Sovjetsko zvezo — mu je utrlo pot v svet umetnosti.

V svojih delih slika življenje angleškega malomeščanstva. Njegova dela imajo močno družbenokritično noto. Po svetovno-nazorski usmerjenosti je Priestley blizu Shawovemu evolucijskemu socializmu, po prijemu in obdelavi snovi ima marsikaj skupnega z Galsworthyjem, po prodornosti psihološke analize pa spominja na Maughama.

»Odkar sem odrasel,« pravi sam o sebi, »sem bil vedno bolj ali manj socialistični intelektualec. Venomer sem hodil z notesom in pisalnim strojem v tovarne, rudnike in jeklarne. Proletariata nisem spoznal šele v Oxfordu ali Cambridgeu, kajti od rane mladosti sem rasel z delavskim razredom Yorkshira. Čeprav sem to, čemur pravijo danes intelektualec, nimam občutka, da bi me od ljudi v tovarnah, trgovinah in gostilnah ločila lesena stena. Prepričan sem, da moje misli in moji občutki niso povsem različni od njihovih. Zato se trudim, da bi bil preprost in nekomplificiran. Naj se to tiče katerega koli predmeta, hotel bi pisati tako, da bi to, kar bi napisal, lahko v sili prebral tudi v vsaki pivnici.«

Kot dramski pisec je Priestley v tesnem stiku z gledališčem. Sam je tudi režiser. O svojih odnosih do gledališča in o svojih pogledih nanj veliko govori v predgovorih k izdajam dramskih del. Tako pravi v predgovoru k eni od zadnjih izdaj med drugim tole: »H gledališču me je pritegnila magična moč gledališča. Ljubim bistvo gledališča. Gledališče kot si ga jaz predstavljam, bi se lahko imenovalo »gledališče avtorja — direktorja — ansambla«. Avtorja sem postavil na prvo mesto zato, ker bi v tem gledališču tudi bil prvi. Režiser in njegovi igralci naj svoje znanje in umetniško silo povsem posvetijo nalogi, da bodo oživel na odru to, kar je pisatelj ustvaril na papirju. Drama je bistvena. Prepričan sem — čeprav je to lahko pisateljev predsodek — da so bila gledališča povsod, kjer je gledališka umetnost ohranila svojo slavo do današnjih dni, podobna moji zamisli, saj so obenem tudi uspešno prekinila s staro teatralno tradicijo.

Ta tradicija, ki je živela v Londonu še na začetku našega stoletja, misli, da gledališče obstoji zato, da v njem občudujemo nekaj igralcev, kot bi bilo nekakšen razstaveni prostor za eno ali dve blesteči osebnosti. Take vrste obiskovalci zahtevajo od gledališča le to, da lahko občudujejo kako slavno igralko.

Če naj v gledališču prevladujejo le zvezdniki in režiserji, je nemogoče, da bi celotni kolektiv dosegel zadovoljivo višino. Tako ne sme dalje.

Rad bi pisal za skromno gledališko družino v prav tako skromnem mestu, ko bi le našel vsaj približno zadovoljive igralce in ne preveč topo publiko. Želel bi si kraj, ki je po pomenu in značaju mesto, toda ne preveliko, ki bi imelo dobro gledališče, svojo opero, svoj simfonični orkester. Majhno torišče kulture, v katerem prebivajo ljudje, ki so osebnosti, ne pa brezimna množica.

O svoji gledališki karieri duhovito pripoveduje:

»Rajši pišem drame kot romane. Gledališču sem se posvetil šele, ko sem imel v banki nekaj denarja od romanov, kajti imel sem večjo družino in nisem hotel dopustiti, da bi moji tekali okrog bos, ker je menager moja dramo, ki sem mu jo poslal, pozabil neprebrano v taksiju.

Moje prvo odrsko delo je bilo »Dangereus Corner« (Nevarni ovinek). Večini londonskih kritikov se je zdelo slabo. Potem pa, ko je bilo igrano po vsem svetu, se je tudi London začel zanj goreče zanimati in isti kritiki so postali navdušeni. Zatem sem napisal vrsto dram, resnih, pa tudi veselih. Ko je bilo uprizorjeno kako moje resno delo, je »Times« obžaloval, da mora pogrešati moj humor, ob veselih dramah pa je pisal isti »Times«, da so moje resne drame daleč boljše.

Ne prebijem mnogo časa v gledaliških krogih kot drugi dramatik, ne hodim k premieram in skoro nikoli ne obiskujem igralcev in igralk v njihovih garderobah. Posledica tega je, da sem v gledališču bolj nepriljubljen. Če torej doživim polom, so vsi navdušeni in časopisje me vneto poizkuša intervjuvati in fotografirati. Če pa imam uspeh, se me vsi izogibajo ter mene in mojega dela nikjer ne omenjajo. Nekoč so bila na sporedu v Londonu istočasno tri moja dela, vendar je to ostalo skrivnost. Zdi se pa, da ljudje mnogih dežel izven Anglije moja dela ljubijo; bržkone zaradi tega, ker je vsakokratni prevajalec tako pameten, da jim doda lastne dovtype in druge mikavne malenkosti.

Včasih režiram svoja dela sam in dobro zadenem, čeravno ne tako dobro, kot se mi zdi. Režiram rad, ker se igralci in igralkе — predvsem igralkе — mojim dobrim dovtipom smejejo. Menijo, da sem zelo hud in pogosto se me igralci bojijo, ker ne vedo, da sem v resnici plah in mehak.

V nasprotju z drugimi dramatikami zelo nerad prisostvujem predstavam svojih del. Če so dela resna, se bojim, da bi se publika utegnila smejeti ali kašljati, če pa so vesela in gledalci tulijo od smeha — da, potem me je sram.

Se vedno sem spreten v gradnji dela in se rad poizkušam s težjim; vendar me ljudje ne zanimajo več tako kot prej in tako me mnoge moje figure dolgočasijo.

Drama »Odstranite norca«, (Take the Fool away) je eno Priestleyevih zadnjih dramskih del. Zelo uspelo krstno uprizoritev je doživela lani v dunajskem Burgtheatru. »Odstranite norca« je izrazita drama na tezo, grozljiva dramska vizija bodočnosti, neusmiljeno jasna v slikanju usode, ki čaka človeštvo, če se ne bo pravočasno zavedlo nevarnosti, v katero drvi, ter odstranilo vsega tistega in vseh tistih, ki ga pehajo v tako usodo.

Čas, v katerem živimo, že poraja kali in začetke usodne nevarnosti, da tehnika prevlada človeka in svobodno osebnost degradira na številko in modernega sužnja. Nesluteni razvoj razuma v smeri tehničnih iznajdb in tehničnega napredka spremljajo zelo nevarni simptomi: degeneracija filozofske misli, degeneracija čustva in poezije, hipertrofija čutnega, seksualna poblaznelost, nastajanje moderne mitologije »mišičastih božanstev«. Stroj prevzema dela in funkcije, ki jih je doslej zmožel le človeški intelekt — in ta stroj, delo človeškega razuma in človeških rok, zmožnosti človeka daleč presega. Brezdušni elektronski stroj dvajsetega stoletja se razrašča v fantastično silo: tudi če služi človeku, vpliva nanj zelo močno, ga preoblikuje in izpreminja, a v usodnega uničevalca vsega humanega, svobode in vsega lepega se utegne izpremeniti, če kak posameznik ali kaka skupina z njim obvlada človeštvo. Moderna tehnika lahko izpremeni ves svet v eno samo strahotno koncentracijsko taborišče: elektronski prisluškovalni in televizijski aparati morejo kontrolirati sleherni korak, sleherno kretnjo in sleherni besedo, a aparati, ki bero misli (po najnovejših podatkih to ni več utopija, marveč že realno dejstvo), tudi sleherni misel. V trenutku, ko bi se vseh teh sredstev polastil diktator, bi lahko s svojo kliko obvladal vse človeštvo in v istem trenutku bi človeštva ne bilo več: ostala bi masa lobov, kakršnega je upodobil Priestley v *Kolieskem*.

John Boynton Priestley je svojo grozljivo dramsko vizijo »Odstranite norca« napisal v spomin vsem žrtvam inkvizitorjev in diktatorjev ter v opomin človeštvu, kot opozorilo pred nevarnostjo, ki grozi svetu dvajsetega in bodočih stoletij.

Lojze Filipič

OSIROTELE LUTKE

V spomin akademskemu slikarju Milanu Klemenčiču, prvemu slovenskemu lutkarju

Prihodnje leto bo poteklo sto let, kar je v Münchenu slavni Josef Schmid začel s svojimi lutkovnimi predstavami na Maffeiangerju. Kdo ve, ali bi zgodovina lutkarstva danes omenjala ime »papana Schmid«, ako bi ne bil našel genialnega sodelavca v Franzu Pocciju, ki je zanj in za njegov oder napisal svojih 41 ljubeznivih lutkovnih komedij?

»Papa Schmid«, ki mu je hvaležno mesto München postavilo l. 1900 novo gledališče na Blumenstrasse, je umrl 1912 v starosti 91 let. »Puppenspielen garantiert ein langes Leben!« je vzkliknil ob papanu Schmidu Max von Boehn.

Tudi Slovenci smo imeli svojega papana Schmid.

Milan Klemenčič, pionir slovenskega lutkarstva, bi bil letos 7. marca učakal 82 let. V tišini, med svojimi slikami in knjigami, v krogu svojih domačih je ugasnil letos 5. februarja. Ni doživel starosti svojega münchenskega vzornika, čigar uspehe je spremljal za svojega bivanja v Münchnu 1893—1895 in 1901—1902 in ob poznejših rednih obiskih. Saj mu usoda, žal, tudi ni naklonila slovenskega Poccija in Ljubljana tudi ni premogla navdušenja in ljubezni, kot je je bil deležen od svojih Münchenčanov papa Schmid. Če za koga, veljajo pač za Milana Klemenčiča Prešernove besede, da »pokôpal misli visokoleteče, želja nespolnjenih (je) bolečine«. Še pred svojo 80-letnico se je spet umaknil — spet, kakor že nekajkrat prej — v ozki domači krog. Vidna in poudarjena proslavitev njegovega 80-letnega jubileja je skušala zgledati toliko nerazumevanja in krivic, ki je nanje trčil v slovenski sredini. Priznanja je bil vesel. Toda bilo je že

pozno. Njegov do konca impozantni pojav spominja na mogočen hrast, ki mu samo ni dano, da bi se razrastel. Toda iz njegovih korenin ženó odganjki, rasto in se krepé.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je dijaka Milana Klemenčiča iz Solkana vznemiril italijanski lutkar Reccardini, ki je redno prihajal gostovat v Gorico. Z vso iznajdljivostjo je navdušeni fant prodril do skrivnosti njegovega lutkovnega odra. Takrat so se spočele v njem prve sanje o lastnem lutkarskem ustvarjanju.

Z očmi mladega umetnika je Milan Klemenčič med svojim študijem na slikarski akademiji v Münchenu hlastno sprejemal čudežni svet Poccijevih komedij pri papanu Schmidu. München je dobil 1908 še novo lutkovno gledališče, ki ga je z zavestnimi umetniškimi stremljenji vodil Paul Braun. Zdaj je dozorel v Milanu Klemenčiču sklep, da ustvari lutkovno gledališče tudi Slovencem.

To se je zgodilo leta 1910. Z igro »Mrtvec v rdečem plašču« je stopil na svojem domu v Šturjah pri Ajdovščini pred krog prijateljev in znancev. Sodelavcem se je pridružil tudi poznejši slikar Venó Pilon. Tako se je rodilo slovensko lutkarstvo.

Nato je prišla prva vojska. Milana Klemenčiča so vpoklicali in bil je v vojski od 1914 do 1918. Njegove domače kraje je zasedla Italija. Njegova družina je našla zatočišče v Domžalah. Tam se je naselil tudi on. Komaj se je ustalil, že je spet oživila misel na lutke. V dr. Ivanu Lahu je našel somišljenika. Pridružil se jima je Tone Gaspari. V Ljubljani so našli odziv. Gledališki konzorcij je poskrbel za denarna sredstva. Klemenčič se je z družinó preselil v Ljubljano, dobil je stanovanje na Gradu. In 20. januarja 1920 je bila v dvorani Mestnega doma v Ljubljani prva predstava »Slovenskega marionetnega gledališča«. Bilo je prvo gledališče te vrste ne le v Sloveniji, temveč v vsej Jugoslaviji. Ožjemu krogu Klemenčičeve družine — v sinu Savu je našel najzvestejšega učenca — se je pridružil izbran krog ljubiteljev: »prvi slovenski Gašperček« Milenko Doberlet, Boris Orel, dalje Miran Jarc, ki je skrbel za glasbo in se pozneje lotil tudi pisanja, Fran Lipah, ki je nekaj let opravljajal dramaturške posle. Publicistično so podprli Klemenčiča France Bevk, dr. Karel Dobida, dr. Mirko Pretnar. Razumevanje pri odločilnih ljudeh pa je kopnelo. Nazadnje so gledališču celo odpovedali dvorano. Po natančno štiriht letih več kot uspešnega dela — bilo je v tem času 105 predstav — je moralo gledališče prenehati.

Milan Klemenčič se je umaknil. Oder je kupilo žensko telovadno društvo »Atena«. Po nekaj predstavah so romale lutke v kletne prostore Mladike. Tam so jih med okupacijo italijanski vojaki pokončali.

Toda ljubezen do lutk je strast, ki butne vedno znova na dan. Milan Klemenčič je začel spet na svojem domu kakor pred četrt stoletja v Ajdovščini. Nastal je spet miniaturni oder, spet miniaturne, komaj 10 cm visoke lutke. Zbrali so se stari sodelavci in novi prijatelji pa pred avditorijem 20 do 25 očaranih povablencev igrali v mojstrovem stvanovanju na Zrinjskega cestí Poccijev »Sovji grad« in »Doktorja Fausta«. A prišla je druga vojska z vsemi bridkostmi okupacije. Tudi miniaturni oder je moral prenehati.

Ko smo čakali osvoboditev, se je Milan Klemenčič kljub sivim lasem jel pripravljati na novo lutkarsko delo. Toda s stanovarsko odločbo mu je bil odvzet atelje in s tem so bile njegove miniaturne lutke ob domovanje. Sprejel jih je sicer v goste Milenko Doberlet,

predstave so se obnovile, a hoja drugam je postajala postarnemu mojstru težavna. Lutke so se vrnile k njemu in obležale v škatlah.

Mladi ljudje so 1951 ustanovili v Ljubljani Mestno lutkovno gledališče. Poklicali so na pomoč Milana Klemenčiča. Dal jim je Poccijeve »Čarobne gosli«, jim pomagal z osnutki za lutke, v inscenaciji, pri režiji. A v novem vzdušju gledališča, ki je iskalo neizhojenih poti, se ni prav znašel. Zato se je spet umaknil.

Ko danes pregledujemo njegovo častitljivo dolgo življenje, nas do dna srca pretrese njegova tiha tragika. Neuničljiva ljubezen do lutk ga je gnala, da je vedno znova začenjal, čeprav mu je usoda zoprvala in mu slovenske razmere niso dale, da bi se razmahnil do kraja. »Milših zvezd«, ki so sijale münchenkemu papanu Schmidu, mojster Milan Klemenčič med rojakji Slovenci ni bil deležen.

Vsi, ki smo smeli biti gostje Klemenčičevih predstav v njegovem ateljeju, smo si edini v tem, da so bile edinstveno doživetje, praznik posebne vrste. Drobne, municiozno izdelane lutke, z vso natančnostjo naštudirano kretanje (plod dolgotrajnih, pedantno skrbnih vaj, ki so jim zvesti Klemenčičevi sodelavci morali žrtvovati nešteto večerov in noči — iz zgolj ljubezni, brez sleherne nagrade), barvno nasičena, in vsi drobni trikii iluzionistične odrske umetnosti pretkana, s skrbno pretehtano osvetljavo v svojevrstno realnost dvignjena inscenacija (pravi oddih za oči, vaje stiliziranih prizorišč sodobnega gledališča), to so bile nepozabne Klemenčičeve predstave »Sovjega gradu« in »Doktorja Fausta«. V miniaturnem okviru je Milan Klemenčič svojemu izbranemu krogu vedno znova razodeval svojo umetniško silo, svoje veliko znanje, svoj tenko ubrani okus, pa čeprav je le-ta kazal poteze Klemenčičevih münchenških let — značilnosti fin de siècle in secesije.

Po sili slovenskih razmer je bilo tega deležno le majhno število izbrancev. Ni dvoma, da je v tem velika tragika Klemenčičevega življenjskega dela in njegova bolečina.

Težko bi bilo reči, ali je bil zagrenjen. V njegovih mogočni pojavi je prevladovala homerska širina, ki je z njo iz svojega visokega tretjega nadstropja na Zrinjskega cesti gledal Ljubljano z Gradom. Dobremu prijatelju je pač mimogrede potožil, a samo mimogrede. Brž je zamahnil z roko in še široko zasmeljal. V očeh se mu je zaiskrilo vedro goriško nebo. To ni bil stari — »laudator temporis acti«, marveč mož z globoko umetniško kulturo, mož, ki si je ustvaril svoj umetniški koncept, ga izdelal do potankosti, ga skušal uveljaviti v življenju, kadar in dokler mu je bilo dano — sicer pa je ostal bister opazovalec svojega časa. Prisrčno resno se je znal razhuditi ob napakah in pomankljivostih mladega rodu. Toda brž jih je prešel s sproščenim smehom moža, ki svoje ve, nato pa speljal pogovor drugam. Prav gotovo pa ne k lutkam v škatlah. Te svoje bolečine se tudi v prijateljskem pomenku ni rad dotikal.

Zdaj jih je zapustil. Klemenčičeve miniaturne lutke so osirotele.

Mislím, da ima slovenska kultura velik dolg do Klemenčičevega spomina in dela. Najmanj, kar bi morali storiti, bi bilo, da bi mojstrov atelje — s privoljenjem njegovih domačih — spremenili v Klemenčičev lutkarski muzej, kjer je stal njega dni. In zdi se mi, da žerjavica pod pepelom ni ugasnila. Nemara bi se dalo mojstrov delo v takšnem muzejskem okviru nadaljevati?

To bi bil najlepši spomenik veličini Klemenčičevega duha.

DUNAJSKA GLEDALIŠKA PISMA

(December 1956)

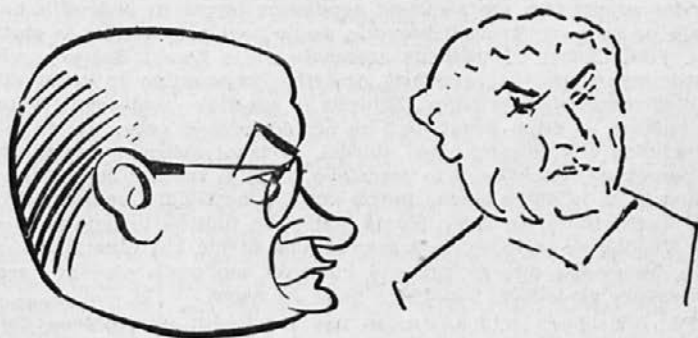
Dunajska gledališča so prepolna obiskovalcev in le s težavo si priboriš vstopnico, skoro nemogoče pa je priti do njih v Državni operi. Novo, sijajno operno hišo, sicer vse občuduje, vendar predstave pogosto ne ustrezajo ravni, ki smo je bili vajeni in bi bi jo zopet želeli. Direktor Karajan se mudi z berlinskimi (!) filharmoniki daleč v Ameriki in vodi dunajsko Državno opero menda kar po telefonu, domača hiša pa se je hočeš nočeš morala sprijazniti s tem nenavadnim dejstvom. Opera je uprizorila »Tannhauserja« z zelo indisponiranim nosilcem glavne vloge — ostali sodelujoči so bili na zadovoljivi umetniški višini — in stojiščarji so pevca Lustiga grdo izžvižgali ter tekali za njim celo po cestah. Tega škandala, ki že presega meje običajnega izražanja kritike, ne gre podcenjevati. Deloma je tega neuspeha kriv scenograf Gerd Richter, kajti scena je preveč podobna novor-bayreutskim »Mojstrom pevcem«, prav Wagnerjeve romantične opere pa ne prenesejo tako zelo poenostavljene scene. Pa o tem bi si morali biti na jasnem že vodstveni krogli.

Zopet pa je doživel triumf Burgtheater. Lindberg je po uspešnem »Danes bomo tiči« znova dokazal, da je vodilni burgteatrski režiser. Ilih uprizoritev Shakespearovih »Mere za mero« in Nestroyeve burke S Schillerjevo »Marijo Stuart« je ustvaril enakovredni pendant k uprizoritvi »Don Carlosa« v predsezoni. Jasno in učinkovito se je odvijala tragedija države in žene in Paula Wessely ter Kaethe Dorsch sta ustvarila lika resničnih kraljic. V ostalih vlogah smo videli Freda Liewehea (Leicester), Walterja Reynerja (Mortimer) in Albina Škodo (Burleigh). Čudovito in prelepo doživetje!

Manj sreče so imeli v Akademietheatru, kjer so dramaturgi Burgtheatra izbrskali za Shawov jubilej medlo, slabokrvno in nezanimivo delo »Nikoli ne moremo vedeti«. Režiser je bil nalogi komajda kos, vendar pa je imel v pomoč dobre sodelavce: Hildo Wagner, Hermanna Thimiga, Judith Holzmeister in še zlasti Inge Konradi. Tudi v gledališču Josefstadt uprizoritev Shawa ni uspela: Pygmalion publiki ni bil všeč, učinkoval je zaprašeno, uprizoritev pa je bila površna. Prištejmo k vsemu temu še neustrezni epilog, režiserja, ki nalogi ni bil dorasel in neenoto zasledbo, ki se celo mešani družbi v tej drami ni prilegala! Pozabimo hitro na to, zagrnimo v pozabo tudi vojaško burko Ire Levinsa »Kdo hoče k vojakom« (naslov ameriškega izvirnika: »No time for sergeants«), dobro staro Ibsenovo »Divjo raco« v režiji Lotharja Muenthela in z uspešnim sodelovanjem Antona Edthoferja, Erika Freya in Chariklia Baxevanosa pa ohranimo v najboljšem spominu! Torej vendarle zopet uprizoritev, ki ni učinkovala zaprašeno, temveč še vedno sveže! Prav take so bile tudi predstave ob gostovanju gledališča Piccolo teatro iz Milana. Giorgio Strehler, ki bi ga danes mogli uvrstiti med najboljše režiserje, si je bil na jasnem o svojem konceptu in čutili je bilo, da je postavil na prvo mesto enotnost, studioznost ter delo in zopet delo. Seveda so milanski gostje blesteli s svojim Goldonijem in njegovim Harlekinom. Pokazali so tudi avtentičnega Pirandella (»Nocoj bomo improvizirali!«), ki ga niso posredovali stalno

zaprášeno in bledokrvno, temveč so predstavili čistokrvno in močno gledališče, stilno zanesljivo orientirano in živo. Grazie tante, ta predstava nam je dala več kot dvojce senzacionalnih večerov!

Vztrajno in premočrtno izvaja svoj premišljeni repertoarni načrt Volkstheater, ki je uprizoril prijetno komedijo Jeana Sarmenta »106. rojstni dan« z dragoceno Johano Terwin-Moissi in pred tem »Kitajski zid« švicarskega avtorja Maxa Frischa z zmedeno nakopičenimi težami o problemih našega časa. Publika pa je pri tej uprizoritvi dovolj jasno videla namen in je bila zadovoljna. Dunajska kletna gledališča so stopila v novo sezono brez posebnega zaleta. Med njimi se je pojavil pravi kabaret, ki je začel sezono z naravnost senzacionalnim odskokom. »Lístič pred usti« je bila prva uprizoritev in od tedaj je Intimno gledališče iz dneva v dan razprodano. Kot protagonista velja posebej omeniti nadpovprečno nadarjenega Helmuta Quallingerja, ki je kot narurni silak à la Marlon Brando in kot pevec črnskih pesmi neprekosljiv. V delu je huda ost in napad na glasbeno veličino maestra Karajana in še druge dunajske specialitete. Sijajno in enkratno! Istočasno uprizarjajo v Parkring-theatru zabavno komedijo na račun »psihanalitične psihoze« »Domišljavi doktor«, ki je pravcata terapija s smehom! Malo gledališče v Koncertni hiši uprizarja »Othello iz Salerna«. Avtorja Milo Dor in Reinhardt Federmann nam podajata v obliki drame snov, ki sta si jo izposodila pri mojstru Shakespeareu in ki je bila že neštetokrat obdelana v knjižni obliki ali v radijskih igrah. Raztreseni filmski elementi pa

Zgoraj: Lojze Potokar (karikatura M. Kosa); desno: osnutek Maksa Furijana za Azdakovo masko v »Kavkaškem krogu s kredo«.

Azdek
Kavkaški
(Sovjet)

kažejo na nadaljnjo razširitev. Ta »Othello iz Salerna«, katerega dogajanje sega v čas ob ameriški invaziji v Italijo anno 1943, je bil res dobro odigran. Othello je igral pravi Amerikanec, kot Italijan je razveseljeval Franz Steinberg, kot dober režiser pa se je zopet izkazal Friedrich Kallina.

Po kriminalkah, s katerimi so pričela sezona mala gledališča, torej dvoje zelo uporabnih del avstrijskega izvora, ki sta dali tem odrom spet pravo lice.

(Februar 1957)

Na prvi pogled se dozdeva, da poteka gledališko življenje na Dunaju mirno, skoraj premirno. Vrstijo se skoro neopazne premiere, razburjenja je malo, v gledaliških srečujemo stara in znana dela, razpravljanj pa skorajda ni.

Nasprotno pa hoče Burgtheater učinkovati pestro. Razen stare, konvencionalno pobarvane Ibesnove »Nore«, ki je imela pri občinstvu razmeroma slab odziv, so slavnostno uprizorili — nekoliko kasno sicer, vendar pa v odlični režiji »Le livre de Christoph Colomb« Paula Claudela. To staro in ne ravno dobro delo je nekaka zgodovinska slikanica z dobro mišljenimi izreki in z osnovno idejo, ki se ponavlja v različnih variantah: Krištof predstavlja Kristusa, Kolumb pa goloba, ki leti preko morij, veže med seboj kontinente in obljublja za vse varno zemljo. Okoli te imenske simbolike se lovi Claudel cele tri ure. Milhaudova čudovita pridušena glasba ne predstavlja le zvočne kulise in komentarja, ki naj bi dogodka ilustriral, temveč je integralna scensko-dramaturška sestavina. Režija Adolfa Rotta se spet košati v cirkuškem sijaju in bahavi opremi bolj kot to zahtevata bogastvo Španije in baročni jezik navdušenega avtorja. Vendar so pri tem nastale slike nepozabne lepote in čudovitih barv, vanje pa so v okvir črnih horistov postavljeni protagonisti in statisti iz l. 1492. Obdan od velikega ansambla se je Ewald Balsler v vlogi obsedenega moža, ki je odkril Ameriko, impozantno in silno gibal v hitrih zaporedjih prizorov. Zanimiv, a vseeno — naj zveni še tako paradokсно — kljub bogati paši za oči dolgočasen večer. In da bi ta impozantni vtis čimprej spet zbledel, so takoj zatem uprizorili Shakespearovega »Othello«. S to predstavo, ki jo je režiral Josef Gluecksmann in ki jo dičijo slavna imena kot Kaethe Gold, Liselotte Schreiner, Ewald Balsler in Albin Škoda, naj bi šli tudi na turnejo po Nemčiji. Vendar pa je to ostala konservativna in nič kaj vznemirljiva zadeva: nobenega novega prijema, nobenih modernih vidikov, pravo »monostar« gledališče, utrudljivo prav do scene.

V Akademietheateru so nas razveselili s sproščeno duhovitostjo Morettove »Done Diance«. Končno je spet sedel za režijsko mizico Hans Thimigg. Scensko glasbo je napisal Alexander Steinbrecher, Erni Kneipert je prispevala načrte za sceno in kostume, zbran pa je bil tudi očarljiv baletni ansambel: vse to je pomenilo garancijo za odličen serijski uspeh. S tega starega dela so skrbno očistili prah in ga opremili s svežimi dragocenimi domisljicami. Zato pa je bila naslednja premiera spet hud udarec: razen tega, da je bila režija slaba, so zagrešili hude napake pri zasedbi vlog. Rezultat: večer enodejank z nehomogenim izborom Fryjeve igre »Feniks odveč« in Giradouxovega dela »Pesem pesmi« je bil temeljito zgrešen. Za tem se je spet pokazala nadvse razveseljiva jasnina s sicer le redko uprizarjanim Hofmansthalovim delom »Der Unbestechliche«. Zopet enkrat so prikazali na odru košček ljubeznive, prave Avstrije. Režiser Ernst Lothar je dal poročstvo za uspeh že s samim izborom igralcev in igralke: Adrienne Gesner, Inge Brueckmeier, Jane Tilden, Robert Lindtner in predvsem Josef Meinrad (v naslovni vlogi). Sledilo je

sicer sporno delo, ki pa je izzvalo salve smeha, farsa, ali če hočete, parodija »Cesar Jožef in hči železniškega čuvaja«, ki jo je napisal Fritz Herzmannsky — Orlando. Zelo uspešnemu satiričnemu pisatelju Herzmannskemu — na Dunaju je izšlo nekaj njegovih dobrih romanov in dram, ki pa so vsi preobloženi z bizantskimi besednimi in stavkovnimi kaskadami — je pravkar uspel, da se je odlično uveljavil v Münchenu. Dunaj je bil spet prepozen. Delce, ki se na duhovit način norčuje iz uradništva, železnice in prenekaterih drugih komičnih ureditev stare Avstrije, iz katerega pa kljub temu veje ljubezen do te države, je režiral Leopold Lindtberg. Če to komedijo z njenimi dragocenimi domisljicami igrajo preeresno in preerealistično, se prav lahko zgodi, da se približa ostri satiri, čeprav naj bi bila ljubka travestija, parodija parodije, zelo zavita ljubezenska izjava. V Akademietheateru je bil prijem le pretrd in preveč pritegnjen in to je bil vzrok, da je prišlo do mnogih nesporazumov. Tudi tu je zopet blestel Josef Meinrad in njegova nepozabna partnerica Inge Konradi. Istčasno so igrali Nestroyevo delo »Hauptling Abendwind«, lahko grozljivo šalo na račun svetovnih popotnikov in smešnih Papuancev.

V gledališču Josephstadt so nam postregli predvsem z lahko, zelo lahko hrano: zabavna dela, ki jih človek prav kmalu spet pozabi: »Kleiner Schwindel in Paris«, »Meine Frau erfährt kein Wort«, v gledališču Kammerstücke pa zakonsko parafrazo, ki se vrti okoli »eksplozij« in »ekskurzij« petdesetletnikov, »Man ist nur zweimal jung«, Močna pa je bila Hilde Krahl v Turgenjevova igri »Mesec dni na kmetih«. Skrbno in s težnjo po nadrobnejšem realizmu v smislu Stanislavskega, je delo režiral njegov učenec Peter Žarov. Doživeli smo velik gledališki večer.

V Volkstheateru smo praznovali ponovno srečanje z zelo priljubljenim delom dvajsetih let, z »Mladim baronom Neuhausom« avtorja Stefana Kamare. Presenetljivo dobro pa je bilo delo »Onstran raja«, ki ga je s čudovito gotovostjo v gradnji dejanja in dialogov, četudi v ekstremih nekoliko nenavadno, napisal mladi nemški dramatik Herbet Asmodi. Popolnoma se je ponesrečila uprizoritev drame »Hotel Madeleine«, drobne stvarce, skromnega poizkusa Mogensa Lincka, da bi, Danec, ustvaril nekaj pariške atmosfere. Tudi praviljično vzdušje nežnega Flamca Paula Wilemsa ni prišlo prav do izraza v uprizoritvi dela »Baerenhaeuer«, kljub nekaterim ljubkim nadrobnostim in vidni dobri volji.

Kar zadeva kletna gledališča, je posebno izstopal Parkringtheater z nadvse privlačnim delom »Die letzte Station« Ericha M. Remarquea, Berlin 1945 je prizorišče ekstremne zgodbe med pobeglimi zaporniki iz koncentracijskih taborišč, esesovskimi biriči in ruskimi osvoboditelji. »Trinajst pri mizi«, turbulentno komedijo Francoza Sauvajona, je uprizorilo Theater der Courage: res prijetno in dobro zgrajeno zabavno delo, ki je posrečeno postavljeno v čas med silvestrovo in pusta. Zelo, zelo moramo spet pohvaliti gledališče »Kaleidoskop«, ki je izbrskalo že pozabljen Nestroyevo delo, ga z mnogo čuta in ljubezni predelalo ter ga z vso skrbnostjo uprizorilo: »Heimliches Geld — heimliche Liebe« (režija Helmut Matiassek) je doživelo velik uspeh in ga bomo sedaj morda zopet večkrat srečali. Tribuna je pripravila posrečeno krstno predstavo z »Zivljenjem iz druge roke« avtorice Erni Friedmann. Delo obravnava z dramatično učinkovitostjo in z mnogo smisla dramatično napetost, konflikt med materjo in

hčerjo, čutiti pa je bilo tudi mnogo rutine. Za dramo se že zanima tujina. Nekaj prijetnih gledaliških večerov smo imeli končno tudi v »Kleinem Theater im Konzerthaus«. Nekoliko težavneje se je uveljavilo delo »Tri besede« Alexandra Casona, bolje pa »Otroški tat« avtorja Supervieilla.

Iz rokopisa prevedla Z. F.

Maks Furijan:
osnutka za
maski v
Brechtovi drami
»Kavkaški krog
s kredo«

Zgoraj: Oklopnik,
spodaj: Razbojnik
Iraklj

B. Buehl
R. Krog & Koro
'Irakli' (Furijan)

Slasčičarica in pekarica
„BEŽIGRAD“

GRMADA

Uprava:
 Celovška cesta 34

ima dnevno v vseh poslovalnicah na zalogi vsakovrstno
 sveže špicerijsko blago! Sprejemamo tudi telefonska
 naročila! — Po naročilu pošljamo blago na dom!

»KRANJICA«

Mestni trg 28 (bivši Samec)

Vam nudi v bogati izbiri
 moško in žensko perilo,
 volno in volnene izdelke,
 razno otroško perilo in ga-
 lanterijsko blago

Se priporočamo »Kranjica«, Mestni trg

izdeluje nogavice iz sintetičnih vlaken, kakor Nylon, Perlon, Enkalon in slično, kakor tudi vse vrste raztegljivih nogavic

Prvovrstna kakovost in okusna ter praktična oprema

ELEKTRO STROJNO PODJETJE

»TIKI« - Ljubljana

TRATA ŠTEV. 12

Telefon 2797

- se udeležuje na področju elektrokovinske stroke
- z izdelovanjem električnih grelnih in varilnih naprav, konstruira in izdeluje različne individualne kovinske in elektro izdelke za
- potrebe industrije in široke potrošnje

Industrijsko podjetje za elektrozveze

TELEKOMUNIKACIJE

LJUBLJANA — PRŽANJ

izdeluje in priporoča svoje izdelke:

Ljudski sprejem, Vesna 45

Koncertni „ Savica 56

UKV „ Soča

Ljubitelji radijskih oddaj! Naše sprejemnike, ki so splošno znani po svoji kakovosti in elegantni izvedbi, lahko nabavite v vseh strokovnih trgovinah

Cene so nizke in vsakomur dostopne

Tekstil-promet

LJUBLJANA, Stritarjeva ulica 5

Vam nudi

veliko izbiro tekstilnega ter galanterijskega blaga, in to po zelo ugodnih cenah

TRGOVSKO PODJETJE

„**lobak**“

Ljubljana • Tel. 30-956

Vam nudi preko svojih
skladišč in maloprodajalnic
kvalitetne tobačne izdelke
vseh naših tobačnih tovarn

Gospodarsko razstavišče

LJUBLJANA
LJUBLJANSKI VELESEJLM

organizira poleg stalnih razstav slovenskega gospodarstva specialne razstave in sejme za posamezne stroke gospodarstva republiškega, zveznega ali mednarodnega značaja. Vse večje prireditve so vnesene v mednarodni koledar razstav. V času, ko ni razstav, so razstavniki objekti na razpolago tudi za razne družabne, kulturne in športne prireditve, kongrese, večje koncerte, plesе itd.

V letu 1957 priredi:

30. III. — 7. IV.	II. SEJEM MODE IN USNJARSTVA
z mednarodno udeležbo
25. V. — 2. VI.	SEJEM PROMETNIH SREDSTEV
z mednarodno udeležbo
29. VI. — 7. VII.	II. MEDNARODNI SEJEM EMBALAZE
3. VIII. — 11. VIII.	II. JUGOSLOVANSKI EKSPORTNI SEJEM
26. X. — 3. XI.	IV. MEDNARODNI SEJEM RADIA
IN TELEKOMUNIKACIJ